

Natuurwandeling oorlogsgeschiedenis Veluwezoom

Waar: [Nationaal Park Veluwezoom](#)

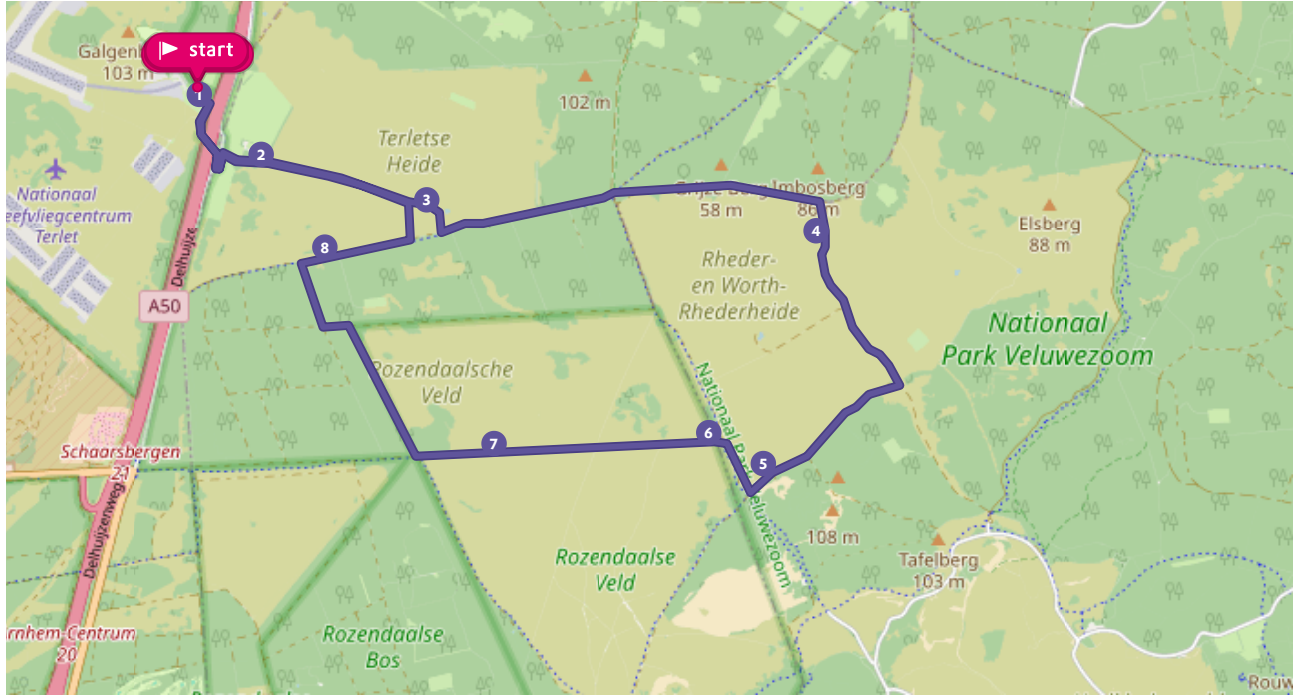
🕒 4 uur 44 🚶 14,2 km

Over de route

Let op: deze route is niet via pijltjes in het gebied uitgezet. Gebruik de kaart en de routebeschrijving in cursieve teksten bij de routepunten.

Ontdek bij Terlet de historie van geheime Duitse stellingen uit de Tweede Wereldoorlog. In het landschap zijn de herinneringen nog voelbaar. Er zijn betonresten van radiopeilstations en onuitwisbare sporen van een neergestorte Britse bommenwerper. Sta ook stil bij de onschuldige kant van het prachtige heuvellandschap. Je loopt over een ijssmeltwatervlakte en spot ongetwijfeld een van de vele dieren die hier leven. Schotse hooglanders, wild of vogels. Een wandeling met vele gezichten!

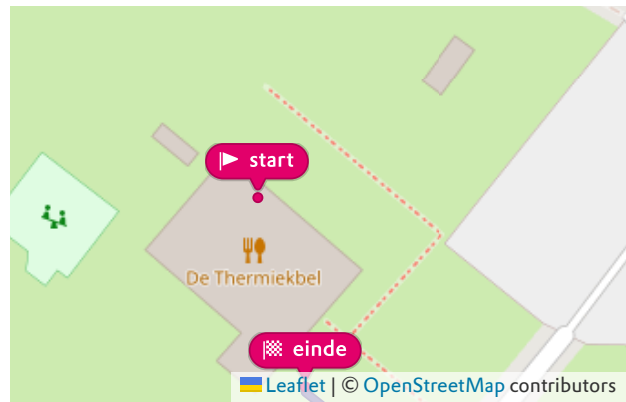
Kaart

Waar kun je starten

ARNHEM, PARKEERPLAATS ZWEEFVLIEGCENTRUM TERLET

📍 Apeldoornseweg 203A, 6816 SM Arnhem (GD)

Wat kom je onderweg tegen?

1. Radiopeilstation Teerose I

Op het terrein van het huidige zweefvliegcentrum Terlet bouwden de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog (in 1942) een radiopeilstation. Het kreeg de codenaam Teerose I, met de beginletter T van Terlet. Deze stelling was de eerste in West-Europa. Op het terrein stonden vijf houten torens van ieder 12 meter hoog. Met deze zogeheten Y-peilers konden nachtjagers van de Luftwaffe worden geleid om vijandige bommenwerpers van de Royal Air Force te onderscheppen. Met behulp van radiogolven bepaalden ze de juiste afstand en richting. Teerose I stond vlakbij de Galgenberg: een van de hoogste punten in het landschap (104m boven NAP). Dit was een strategisch gekozen plek, vlakbij het commandocentrum Diogenes in Schaarsbergen en vliegveld Deelen. Bovendien lag het op de aanvliegeroute van de geallieerden naar het Ruhrgebied. Het radiopeilstation speelde een belangrijke rol bij de Slag om Arnhem. Vanaf de Galgenberg konden de Duitsers het strijdtoneel overzien, iets wat de geallieerden lange tijd niet wisten. Behalve de torens (die ook namen kregen: Anton, Berta, Cäsar, Dora en Emil) had Teerose I een evaluatie- en administratiegebouw en stonden er woonbarakken. Je vindt er nu alleen nog het voormalige administratiegebouw.

Ga onder de snelweg (A50) door, sla links af om na 100m rechts door het hek je weg te vervolgen. Je wandelt van knooppunt 19 naar 77.

2. Smeltwatervlakte

Wie naar beneden kijkt, ziet dat de paden bestaan uit grof zand en grind. Dit materiaal werd hier in de voorlaatste IJstijd - zo'n 150.000 jaar geleden - afgezet. In die periode lag er een enorme ijskap over Nederland, in een schuine lijn Haarlem - Utrecht - Nijmegen. De ijstong schoof vanuit Scandinavië als een soort bulldozer zand en gesteente voor zich uit. Hierdoor werden stuwwallen gevormd in Midden-Nederland. Toen de temperatuur opliep, ontstonden er aan de flank van deze stuwwallen smeltwatervlaktes van ijs dat smolt. Het smeltwater sleurde daarbij grote massa's zand en grind met zich mee. Op dit soort stevige bodems werden vaak vliegvelden aangelegd zoals bij Soesterberg, maar ook bij Terlet en Deelen.

Je bent nog onderweg naar knooppunt 77. Vervolg het pad.

3. Teerose III

Bij knooppunt 77 sla je rechtsaf en dan bij de doorgaande onverharde weg met betonnen fietspad, linksaf.

Vanaf de Terletse Heide steekt aan je linker hand een dunne mast hoog boven de bosrand uit. Dit is de mast van C2000: het landelijke communicatiesysteem van politie en hulpdiensten. Ironisch genoeg is deze precies boven op de betonnen fundamenteën gezet van het Duitse radiopeilstation Teerose III. Het was kleiner dan Teerose I en II waar ieder 120 mannen en vrouwen (Helferinnen) waren gelegerd. Waarschijnlijk is Teerose III in de oorlog gebouwd als experimenteel station om onafhankelijk van het commandocentrum in Schaarsbergen vijandelijke vliegtuigen op te sporen. De Teerose-stelling lag in de Imbosch, eeuwenlang in het bezit van kasteel Rosendaal. 'Im' verwijst naar imker: op de bloeiende heide werden vroeger bijenkorven neergezet. In de oorlog viel deze locatie binnen het 'Sperrgebiet'. De Wehrmacht had het afgesloten en het was verboden je daar te begeven.

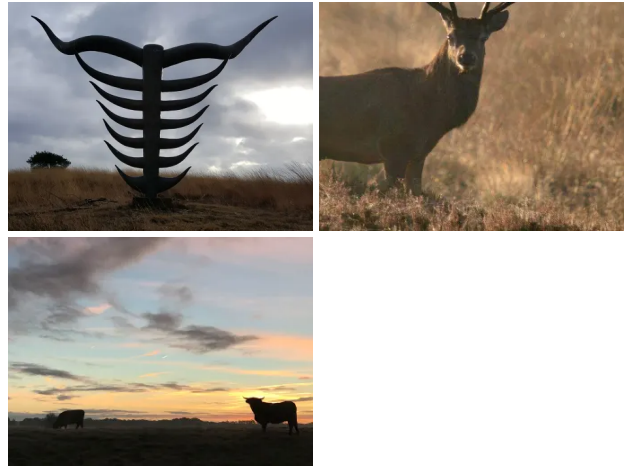
Na ongeveer een kilometer sla je rechtsaf en kort daarna weer linksaf en vervolgt je weg langs de bosrand tot aan knooppunt 80. Daar sla je rechtsaf (Tunnekesweg).

4. Schotse hooglanders

'Highlander' heet dit bronzen kunstwerk van Jantien Mook dat in 2013 op particulier initiatief is geplaatst op de Rheder- en Worthrhederheide. Vroeger liepen enorme schaapskuddes rond over de uitgestrekte heidevelden, nu zorgen de Schotse hooglanders ervoor dat de heide openblijft. Deze grazers hebben weinig zorg nodig en zijn goedgehumeurd van aard. Al moet je ze niet onderschatten: een stier weegt met gemak 800kg en een koe 500kg. Ze eten grassen als bochtige smele en pijpenstrootje, maar lusten ook ander groen. De heide is ook het leefgebied van zwijnen, herten en reeën. Sommige bomen op het veld lijken van onderen netjes afgeknipt: het snoeiwerk van herten. In het najaar kun je ze luidkeels horen 'burlen' bij de Elsberg. Vanaf het houten bankje aan de Tunnekesweg (links) kijk je richting deze heuvel en het rustgebied van de herten.

Na knooppunt 02 vervolg je de Tunnekesweg en slaat na ca. een kilometer bij de bosrand rechtsaf.

5. Duitse dorp - Teerose II

Op het eerste oog zijn het vreemde trapezevormige bouwsels. Wat doen die betonnen blokken in het bos? Net als eerder tijdens de wandeling zijn hier sporen van de oorlog te vinden. Om de capaciteit van Teerose I uit te breiden werd, vlakbij het hoogste punt van de Veluwe 'Signaal Imbosch' (109m boven NAP), Teerose II gebouwd. De stelling was een exacte kopie van die bij Terlet. Er stonden vijf torens en identieke bijgebouwen waaronder een evaluatiegebouw en woonbarakken. Deze plek wordt nog steeds het 'Duitse dorp' genoemd. De betonnen resten die je hier ziet, vormden de fundering voor een van de torens. Naast hun werk voor het radiopeilstation sletten de Duitse bewoners de tijd door een toegangspoort en meubels te timmeren met houten stammetjes uit het bos. Er was zelfs een aangelegde tuin met struiken en bloemperkjes. Kunstenaar Eugène Terwindt maakte een kunstwerk voor deze locatie met de tekst 'Lager kan een mens niet zakken'. Het spiegelbeeld van dit kunstwerk is te vinden in de uiterwaarden bij Dieren op het laagste punt van de gemeente Rheden: 'Hoger kan een mens niet stijgen'.

Vervolg je pad en ga bij de kruising rechtsaf tot aan de brandtoren.

6. Brandtoren

Deze 34m hoge brandtoren werd van 1949 tot 1978 gebruikt om brand te signaleren op de hei of in het bos. Een brandwachter kon via een aangelegd telefoonlijntje het plaatselijke brandweerkorps waarschuwen. Alarm! Brand! De toren werd overbodig na de komst van verkenningsvliegtuigjes. De meeste brandtorens zijn verdwenen van de Veluwe. Maar de Stichting Brandtoren Rozendaalse Veld redde dit exemplaar van de sloop en liet hem restaureren. Je kunt de brandtoren beklimmen tot de eerste omgang. Op heldere dagen reikt het zicht in het westen tot aan Ede; in het noorden verschijnt Deventer aan de horizon. Je volgt nu de Koningsweg. Deze weg dateert uit de tweede helft van de 17e eeuw, de tijd van koning-stadhouder Willem III. Hij was een fervent jager en een groot deel van de zuidoostelijke Veluwe behoorde tot zijn jachtgebied. Zogenaamde koningswegen verbonden de verschillende jachtgebieden met elkaar. Deze koningweg liep van het Hof te Dieren, met de Dierense Wildbaan, naar jachtslot De Ginkel bij Ede.

Blijf deze lange historische weg volgen tot aan de bosrand, even voorbij ANWB wegwijzer 21059. Bij de bosrand neem je het pad naar rechts. Dan op de T-splitsing naar links. Na 200m vervolgens weer naar rechts. Je komt weer op de onverharde weg met betonnen fietspad (Eerbeekseweg) en slaat daar rechtsaf.

7. Vogels

Op mooie voorjaarsdagen hoor je hier de veldleeuwerik uitbundig fluiten. Het bruine vogeltje is geen opvallende verschijning. Maar zingen kan hij als de beste. Tijdens zijn zangvlucht klimt hij soms zo hoog (tot 100 meter) dat hij nog nauwelijks tegen de blauwe lucht zichtbaar is. Op het eind van de zangvlucht, daalt de leeuwerik met een opvallende parachutenvlucht weer naar beneden. Zoals zijn naam al aangeeft: de veldleeuwerik is een liefhebber van akkers, weide of heidevelden. Wie omhoog speurt ziet misschien ook andere vogels overvliegen. De buizerd zweeft in grote cirkels op de thermiek net als de zweefvliegtuigen bij Terlet. De thermiek ontstaat in de warme lucht op het heideveld. Je herkent de buizerd aan zijn miauwende roep.

8. Neergestorte Lancaster

Je komt bij een oorlogsmonument. Op deze plek stortte in de nacht van 14 op 15 juni 1943 een Lancaster bommenwerper neer. Alleen de Canadese bommenrichter Bob Pegg wist zich met een parachute te redden. De overige zeven bemanningsleden kwamen om het leven. Ze liggen begraven op de Arnhemse begraafplaats Moscowa. Het monument langs deze oude beukenlaan markeert de plek van het ongeluk. Nog altijd zie je het gat dat de bommenwerper bij het neerstorten in de bommenrij heeft geslagen. Hier zijn door Natuurmonumenten jonge beuken geplant.

Na 500m eerste zijpad naar links nemen. Ga dan weer naar links en wandel richting knooppunt 18.

